

A zilahi WESSELÉNYI-kör története

(Kivonat)

Zilah szabadműves körét a kolozsvári Unio páholy zilahi tagjai hozták létre, többségükben a helybeli nagymúltú református középiskola jeles tanárai. A kör 1907 és 1937 között tevékenykedett, elsősorban az első világháború előtt. A dolgozat a kör fennmaradt dokumentumait mutatja be.

*

A hagyomány úgy tartja, hogy Zilahot a honfoglaló magyarok alapították.¹ A város neve szabályos hangváltozások útján alakult át a vidék *Szilágyság* elnevezésévé.² Az István király korában alapított szentkirályi kolostor már korán emlékezetessé tette Zilahot. 1370-ben Nagy Lajostól városi kiváltságlevelet kapott, 1538-tól tartozik Erdélyhez. Földesurai között említhetjük meg RHÉDEY Ferencet és SERÉDY Zsófiát, báró ANDRÁSSY Istvánt, CSEREY Farkast, báró WESSELÉNYI Miklóst. A várost többször feldúlta ellenség: tatár, labanc, osztrák, román. 1919-ben hősies helytállásával kivívta magának a „legbátrabb város” (urba fortissima) nevet. Polgárai ugyanis fegyverrel védelmezték a várost, addig is, míg a székely hadosztály a segítségére vonulhatott.

Zilah nevezetessége az ősi iskola. A reformátusok már 1600-ban kollégiumot alapítottak, és ez a később WESSELÉNYI-kollégiumnak elnevezett országos hírű intézmény egészen 1946-ig szolgálta a magyar nevelésügyet. Az iskola alapját az erkölcs, a tudás és a hazaszeretet adta. Diákjai között sok kiválóság akadt. Leghíresebb közülük ADY Endre, ADY Lajos és BÖLÖNI György. Tanárai között olyan kiválóságok akadtak, mint GYARMATHY Sámuel, az összehasonlító nyelvtudomány megalapítója.

1800 és 1810 között tanított a zilahi református kollégiumban. A nagyhírű tanári kar legtöbb tagja egykor maga is a kollégium diákja volt. Ismerjük meg a jeles tantestület néhány képviselőjét!

A költő testvére, ADY Lajos a kollégiumban kezdte „szakvizsgázott tanárként” tanári pályafutását. A szépírástól a matematikáig mindenféle tantárgyat tanított. Őt jelölték a tanári értekezletek jegyzőjének.

BÉCSER János rajztanár 1866-ban született, április 1-jén, a szepesmegyei Strázsa községben. Tanárként a szegény tanulók élelmezéséről ő gondoskodott. A későbbiekben átvette a konviktus vezetését.³ Mindemellett még maradt ideje arra is, hogy kivegye a részét a zilahi kaszinó életéből. Annak választmányi tagja lett.

Dr. BOTH István magyar-görög-latin-filozófia szakos tanár a kolozsmegyei Mákón született 1862. április 9-én. A széles látókörű, tudós tanár elnökölt az önképzőkörben, miután öt esztendei gyakorlattal a kisújszállási református gimnáziumból meghívták Zilahra.

DOBAI Sándor számtan-természettan-teremtés-tanár 1870. augusztus 15-én, Zilahon született. Ez a sokoldalú tanár egyben ellátta az ifjúsági zenekar felügyelői tisztségét, és a történelmi és „philológiai” vagyis irodalmi múzeum őre is volt.

FÓRIS Miklós magyar-latin-görög szakos tanár 1871. december 5-én született, Zilahon. Erre a fiatal tanárra bízták a tanári kézikönyvtár kezelését.

1899-ben választották igazgatóvá az iskola egykori kitűnő diákját, KINCS Gyulát, aki történelem-görög-latin szakos tanár volt, és az a kollégium igazgatói tisztségét is betöltötte. Zilahon született, 1859. augusztus 26-án.

Dr. KINCS Miklós kórházi orvos, KINCS Gyula testvére volt az iskolaorvos. Időnként énektanítást is folytatott.

NAGY Sándor mennyiségtan-fizika szakos tanár Szatmárnémetiben született, 1875. június 14-én. Filozófiát és földrajtot is tanított. A szegény tanulók segélykönyvtárának őre, előjárósági jegyző, és mint a tantestület legfiatalabb tagja az említettek közül, az iskolai kirándulások szervezését is ő végezte.

* Budapest, Király u. 27., H-1072

A tanárok három kivételével valamennyien tagjai voltak az Országos Református Tanár Egyesületnek és az erdélyi Református Egyházkerület Közgyűlésének, presbiterekké választották mindegyiket. Mindezek a tények részletesen megismerhetők a kollégium évkönyveiből. Amit azonban az évkönyvek nem tartalmaznak, az, hogy a felsorolt nyolc nagynevű tanár szabadkőműves volt. A szabadkőművességükre vonatkozó ismereteket a levéltár kiadatlan irataiból tudhatjuk meg.⁴

Mi a szabadkőművesség lényege, miként keletkezett?

A szabadkőművesség a feltörekvő polgárság mozgalmaként alakult szervezetté. A középkori építőcéhek hagyományaira is épülve magasatos célokot: a szabadság, egyenlőség, testvériség eszméit tűzte zászlajára. Tagjai számára a haza szolgálatát megtisztelő, szent kötelességként írta elő.

Az újkorban 1717. június 24-én, Lodonban alakult szervezetté. Még a 18. században elterjedt az angol gyarmatokon, Európában, majd a többi világrészen is, az egész világon. Magyarországon is hamarosan megjelent. Az első magyarországi páholy Brassóban alakult, 1749-ben, „Zu den drei Saulen” címen („A Három Oszlophoz”). Nem sokkal ezt a történelmi eseményt követően Erdély több városában is kezdett kialakulni a szabadkőművesség, Nagyszebenben, Csíkszeredában, Kézdivásárhelyen, Kolozsvárott és másutt.

Az öntökéletesítésen kívül, ami a 18. századi szabadkőművesség legjellegzetesebb működési formája volt, főként a kultúra támogatásával tették emlékezetessé tevékenységüket. Több tudományos társaságot alapítottak, kéziratokat adtak ki, a színészetet támogatták, és számos más üdvös módon végezték szabadkőművesi munkájukat.

A francia forradalomtól való félelmében Ferenc császár az egész birodalom területére betiltotta 1795-ben a szabadkőművességet. Így a virágzó magyarországi páholyok is kényszerűen beszüntették működésüket. A némaság éveit követően a rövidéletű 1848-as fellángolást követően csak a

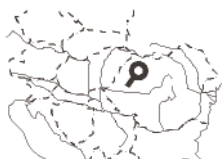
19. század hatvanas éveiben alakulhatott újjá a magyar szabadkőművesség hazánkban. Kolozsvárott 1886-ban alakult meg a már nevében is a hazafiasságra utaló Unio páholy. Az Erdélynek Magyarországgal történő egyesülését, „unio”-ját választották páholynevének, vagyis a március 15-i 12 pont utolsó követelését.

Az Unio páholyának olyan kiváló szellemek voltak a tagjai, mint dr. FABINYI Rudolf, a kolozsvári egyetem kémia tanszékének alapítója, az első magyar kémiai folyóirat alapító szerkesztője, FADRUSZ János, aki többek között a kolozsvári Mátyás király-szobor alkotójaként véste be nevét a művészettörténetbe, dr. GENERSIICH Gusztáv biológia professzor, dr. JANCÓS Elemér irodalomtörténész, JANOVIČS Jenő színgazgató, dr. KIRKNOPF Gusztáv evangélikus és dr. RAVASZ László református püspök, SÁNDOR József, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület elnöke, gróf TELEKI László, TÓTH-FALUSI József és VÁSÁRHELYI Boldizsár református püspök, valamint sok más kiválóság.

A rendkívül tevékeny páholy működése a játékonyaságon, a műveltség terjesztésén, a közérkölcsök javításán, a kivándorlás elleni küzdelmen és a nemzetiségi kérdés rendezésén kívül új páholyok alapítására is kiterjedt. A páholy felvételi anyakönyvébe háromszáznál is több tagot jegyeztek be.⁵

A nevek között tíznél lakhelyként Zilahot jelölték meg. BÉCSER János, dr. BIKFALVI István ügyvédjelölt, báró DIÓSZEGHY Zsigmond, DOBAY Sándor, KINCS Gyula, dr. KINCS Miklós, NAGY Sándor, ZILAHI Nándor zilahi lakos volt. Hétnek a nevével már találkoztunk az iskola tanárai között. A többiek is a kollégium diákjai voltak valaha. Gyermekük ekkor, 1907-ben is a kollégiumba jártak. Csak báró DIÓSZEGHY Zsigmond (született 1866. augusztus 15.), a város polgármestere, valamint ZILAHI Nándor, Krasznahorváton, 1868. július 16-án született biztosítási ügyvéd nem tanított a kollégiumban.

A Zilah és Kolozsvár közti, mintegy nyolcvan kilométeres távolság miatt a páholy zilahi tagjai nehézségekkel találták szemben magukat az Unio páholy életében való részvételben.

Zilah városának sajátos ügyeit is önállóan tudták jobban megoldani.

Ezért dr. FABINYI Rudolf akkori főmester⁶ és SÓLYOM János titkár 1907. november 25-én levélben kérte a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholyt, a magyar szabadkőművesek főhatóságát, hogy engedélyezze Zilahon a most felsorolt tíz zilahi szabadkőműves, ahogyan ők mondták, „testvér” számára az Unio páholy körének a megalakítását. A kör ugyanis kevesebb feltétel teljesítését kívánja alapítótól, mint a páholy. A kör rendtartásában olvasható, hogy céljaik megegyeznek a szabadkőműves alkotmányban rögzített emberbaráti, filozofikus és haladó gondolatokkal.

Az 1907. augusztus 10-i értekezlet jegyzőkönyvéből kitűnik, hogy a kör alapításának eszméjét az Unio páholy indítványozta, „mert ilyen módon működésük és munkálkodásuk a királyi művészet⁷ érdekében sokkal hathatósabb és sikeresebb lesz.”

A kör tagjai nevében KINCS Gyula szólt. Elfogadták a kör működési szabályzatát „és kimondták, hogy a megalakítandó szk.: kört⁸ a nagy WESSELÉNYI-ről, kinek egész élete és működése a szk.:ség céljaival és munkálkodásával legteljesebb összhangban volt a nélkül is, hogy ő szk.: lett volna, a „WESSELÉNYI sz.: kör”-nek nevezi el.”

NAGY Sándor, az iskolai értekezletek buzgó jegyzője a körben is betöltötte ezt a tisztséget. A kör elnökévé KINCS Gyulát választották. BOTH István dr. is kapott egy szavazatot, nyilván KINCS Gyuláét. „A megejtett szavazás eredménye szerint a kör titkárává egyhangúlag FŐRIS Miklós t.:⁹ választották”, KINCS Gyula egykori tehetséges tanítványát.

Hamarosan összeállították az új kör „rendtartását”. Ez, bár nagyon hasonló a többi kör rendtartásához, magán viseli a tagok tanári szemléletét. Már-már olyan, mint egy iskolai rendtartás: kimondja, hogy céljaik azonosak a szabadkőművesi alkotmányban rögzítettekkel, részletezi a választások menetét, majd más köröknél kézzelfoghatóbban tűzi ki a feladataikat: „vitakozást indít a szabadkőművéséget érdeklő kérdések fölött: megállapodásait igyekszik végre-

hajtani, s e tekintetben a testvéreknek adott megbízást időről-időre számon kéri.” Ez teljesen a tanári szokást tükrözi!” Alkalmat nyújt tagjainak szabadkőműves szellemű kérdések fejtegetésére.” Legalább kéthetente összegyűlnek, terveik szerint.

A kezdeti időszak az alakulás feladataival telt el. Először is meg kellett szervezniük működésük kereteit. Valamiféle „fedőszervet” kerestek összejövetelük számára. Így írja le ezt az 1909. évben készített páholytitkári jelentés a Nagypáholy számára:¹⁰ „A kör még április 13-án megtartotta ugyan alakuló értekezletét, de nem foghatott azonnal rendszeres munkához. Már az alakuló értekezleten tisztában volt ugyanis a kör minden tagja azzal, hogy ha ez igen kicsiny s igen kíváncsi városkában, ha legalább addig, míg a szervezkedés nehézségein át nem esünk, nem rejtjük el körünket az illetéktelen kíváncsiság elől, a szk.:ségről elterjedt téves nézetek miatt olyan közvélemény alakulhat ki ellenünk, amely a közélet egyik vagy másik terén való működésünket vagy egészen lehetetlenné tenné, vagy legalább megnehezítené. Mert hiszen egyik vagy másik kezdeményezés már amiatt is népszerűtlenné lehetne, hogy az szk.:tól jön.

Váromunk s keresnünk kellett oly expedienst, mely a tt.¹¹ feltűnés nélkül való munkáját lehetővé tette. Ezt meg is találta DIÓSZEGHY Zsigmond tv.:¹² abban, hogy a zilahi telepés-gyermekek oktatására egy külön tanügyi bizottságot választott, mely a telepés-gyermekek oktatására különös gondot fordítson. E bizottságba a kör 10 tagját választotta be, s ma már e profán címen tartják meg értekezleteiket a város tanácstermében.”

Ám ott, ahol tehettek, igyekeztek a szabadkőműves célokért dolgozni. Ennek tekintélyes részét alkotja az a munka, melyet a testvérek mint egyszersmind a Szilágy vármegyei WESSELÉNYI-Egylet c. kultúregyesület tagjai annak kebelében a vármegyei népoktatás előbbre vitele, közelebről, az analfabéta-tanítás folyamok sikere érdekében végeztek.

Végül az iparos továbbképző tanításfolyam létesítése és vezetése, amiről alább a 2. sz. alatt lesz szó.

Tekintve az értekezletek csekély számát, csak egyetlenegy előadást sorolhatunk az érdeke-

sebbek s élénkebb eszmecserét keltők közé, a BOTH István dr. szónok tv.: -ét annak a vitának az ismertetéséről, amelyet a Kolozsvár keletén¹³ dolgozó Unio szks¹⁴ 1909. II. 22-én tartott együttes munkáján hozott megállapítások a László király, Prometheus, Haladás, Szabolcs stb.¹⁵ részéről provokált.¹⁶

WESSELÉNYI kör. Profán intézményeink közül az iparosok továbbképző tanítási-folyamának helyi létesítésére volt sikeres hatása körünknek, amennyiben némely tv.: sürgető biztatása jelentősen hozzá (sic) járult, hogy a helyi ipartestület, miután tagjaival az eszmét megkedveltette, folyamodott a m. kir. Technológiai Iparmúzeumhoz ipari továbbképző tanítási-folyamnak Zilahon való rendezése végett. A tanítás – amely most csak általános irányú ugyan – dec. 3-án kezdetét is vette egyik tv.: -ünk vezetése a két más tv.: -ünk és egy profánnak tanítói működése mellett.”

Közben gondosan eleget tettek a szabadkőművességgel együtt járó kötelezettségeiknek. Tetteik alapján három fokba sorolták szokás szerint a tagokat, és a kör tagjai szorgalmasan léptek egyre magasabb fokokba. Megválasztották a tisztségviselőket. Már a jelentésből kitűnt, hogy dr. BOTH István a páholy egyik fontos tisztségviselője, szónok lett. A kincstárosi teendőket BÉCSER János látta el. A jegyzőkönyvet, a jelentést NAGY Sándor írta továbbra is.

A tisztségviselőket évente újraválasztották. Csak 1911-ben történt változás. Az újonnan felvettek közül választottak titkárt, BALÁZS Árpád árvaszéki ülnök személyében.

1910. november 6-án vették fel még dr. SZAPLONCZAY BERGER Gyula kórházi igazgató főorvost, KORÉNYI Endre fogtechnikust, HALMÁGYI Albert városi főjegyzőt és NAGY Károly királyi tanfelügyelőt, továbbá PALLAY M. Béla dr.-t, királyi közjegyzőt, a debreceni KÖRÖSI CSOMA Sándor páholy tagját, valamint dr. SOMOGYI Endre ügyvédet, aki egyedül volt tasnádi lakos a társaságban. A többiek valamennyien Zilahon laktak. A kör létszáma tizenhatra növekedett. Az új tagok egyike sem volt a WESSELÉNYI-kollégium tanára, de látni fogjuk, hogy mégis legtöbbjük valamiféle kapcsolatba került a neves intézménnyel.

Mint gyakorlott tanár, KINCS Gyula a „fokozatosság” elve szerint a későbbi években igyekezett a kört megismertetni az egész szabadkőművesség tevékenységével, és bekapcsolta a kör tagjait a működő magyar szabadkőművesség vérkeringésébe. Külső támogatást nemigen kaptak, inkább ők próbáltak részt venni Zilah társadalmi életében, elveiknek megfelelő módon. Így ír erről a fennmaradt 1910-es évi hivatalos páholytitkári jelentés:¹⁷

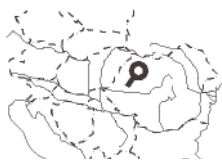
„A WESSELÉNYI szk.: kör helyiség hiánya miatt a f. évben csak 10 értekezletet tartott. Ugyanis csak profán cím alatt, mint „a zilahi gyermekelep tanügyi bizottsága” tarthat üléseket a városházán. Amde a városháza a f. évben nagyobb arányú restauratio következtében nem nyújthatott helyet számunkra, más helyen összegyűlnünk pedig nemcsak az Alapszabály tiltotta, hanem a köteles óvatosság is.

Az értekezleteken arra fektették a főhangsúlyt, hogy megismerjék azokat az eszméket, célokat, amelyek a magyar szk.: -ség egyetemét mozgatják és irányítják. Ezért az előadások is nagyrészt a jelzett körből vették tárgyukat.

Az előadások közül jelentősebbek voltak a NAGY Sándor tv.: -é, amely a COMENIUSnak a felekezeti célok ellen irányuló állásfoglalását ismertette, és a BIKFALVY István dr. tv.: -é, amely a KAZINCZYnak az Országos Ismeretterjesztő Társulat szervezésére vonatkozó tervét mutatta be.

Mindkét előadásból tanulságokat és megállapodásokat szűrt le az értekezlet. Az elsőnél azt, hogy a COMENIUS álláspontjához csatlakozik, azzal a megszorítással, hogy ott, ahol különben sem állami, sem községi iskola nem áll rendelkezésre, támogatandónak tartja a felekezeti iskolát is. – A másodiknál azt, hogy, ha a KAZINCZYtól megfelelő tájékoztatást nyerünk, az ismeretterjesztés munkáját ezen a vidéken maguk a tv.: - fogják a kezükbe venni.

Igen érdekes eszmecsere fejlődött ki az elnök tv.: amaz indítványa fölött, hogy a *Világ* c. lapot támogatunk kell, mert néhány kifogást leszámítva egyebekben tényleg a szk.: -ség magasabb érdekeit szolgálja. Hogy pedig ez a támogatás milyen mérvű, erre szolgáljon némi tájékozásul az, hogy a régebbi 10 tv.: mindenike

járhatja a lapot, a 16 tv.-ünk 11 részvényt jegyzett az EÖTVÖS részvénytársaságnak. Ezenkívül a tvv.: profán előfizetőket is szereztek.

WESSELÉNYI kör. Újabb profán alkotása a körnek nincs, az is, mely tv.-eink kezdeményezésére lépett életbe, az ipari továbbképzés, amelynek első folyama ez év tavaszán szép eredménnyel végződött be, újabb, II. tanítási folyamatot nem kapott a kereskedelmi kormány támogatása híján. – Legföllebb ezt jegyezhetjük fel, hogy pár tv.-ünk egész lélekkel s eddig biztató sikerrel támogatta azt a tervet, hogy városunk gyönyörű, Meszes nevű hegyén egy munkásszanatórium létesüljön.

A kör maga – ez lévén célunk, hogy mielőbb egy kis tőkét gyűjtsünk – jótékony célra igen keveset áldozhatott: de a tagok szerény anyagi helyzetük mellett igyekeztek tőlük kitelhetőleg áldozni. A *Világnak* már említett támogatásán kívül az **Egészség Naptár** s más szk.: művek útján pedig – profánok bevonásával is – a napközi otthont segítette.”

Szépen gyarapodott a kör vagyona: 27 koronáról 130 íkorona 44 fillérré nőtt.

Az 1910–13-as évről a levéltár mindössze KINCS Gyula körelőnöknek egy 1912. jan. 21-én kelt levelét őrizi, amelyben a választások jegyzéséhez szükséges nyomtatványokat kér.

Feltehető, hogy a kör élete szokott tevékenységével folytatódott. 1914-ben már a szokásos évi választás alkalmából megváltozott a szónok személye: NAGY Károly lett az új választott tisztségviselő. Egyébként az 1910-ben már hivatalban volt vezetőket választották újjá.

A háború kitérésének évében a kör tevékenysége békésen indult, a szokásos menetben. Előadásokat tartottak pedagógiai kérdésekről, iparos továbbképző tanfolyamokat rendeztek, akárcsak eddig. A WESSELÉNYI-kollégium működésébe bekapcsolódott a kör nem-tanár tagja is, KORÉNYI Endre fogtechnikus. A szegény tanulókat díjtalan kezelésben részesítette, és ellenőrizte az egész diákság fogait.

BÉCSER János tanár éppen a fordítottját végezte: az iskolában nyert tapasztalatait hasznosította a sebesültek ételmezésében. Ekkor ugyanis már sebesült-kórház működött Zilahon.

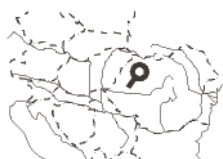
A kör két orvos-tagja ingyenesen látta el gyógykezelésüket. A katonák hátramaradott családtagjait a kör, főként a tagok nőrokonainak segítségével, tehát a „nővérekkel” gondozásába vette, de a katonák számára is küldtek meleg ruhákat, és ügyeltek a segélyek igazságos szétosztására. Támogatták a Vörös Kereszt Egylet zilahi fiókját. Feltűnő, hogy az előző évekhez képest mennyire megnövekedtek a kör kiadásai. A vagyon azonban év végén megközelítően annyi maradt, mint az előző években, tehát a tagok igen áldozatkészen járultak hozzá anyagiakban is a kör munkájához.

„Az elmúlt év folyamán tartott értekezleteinken előadásokat tartottak: NAGY Károly tvv.: a népoktatásunk reformjáról, FÓRIS Miklós tvv.: az ifjúságnak szks szellemében való nevelése és a középiskolai reform tárgyában. Az 1913–14. évi iparos továbbképző tanfolyamon három testvérünk: FÓRIS Miklós, NAGY Sándor és BALÁZS Árpád tvv.: részint igazgatói, részint előadói minőségben részt vettek.

WESSELÉNYI

KORÉNYI Endre fogtechnikus tvv.-ünk a WESSELÉNYI-főgimnázium növendékeinek fogazatát esetről-esetre díjtalanul megvizsgálja, a szegény tanulókat ingyen kezelte és kezeli.

A háborús viszonyokkal kapcsolatosan a kör a következő tevékenységet fejtette ki. kincstárából a bevonult katonák elmaradottjai számára a legnagyobb szükség idején, akkor, amikor az állami segélyezés még meg nem indulhatott, 100 K-t adományozott, az országos és helyi bizottságokban, amelyeknek a feladatuk a segélyek igazságos megállapítása volt, a tvv.: az első hívásra mindannyian részt vettek. A nővérek néhányan a napközi otthonok segélyezésével a gyermekvédelemre is áldozatkész figyelmet fordítanak: a katonáknak meleg ruhával való ellátásából valamennyien sajátkezü munkájával is kiveszi a részét: többen a katonák áldott állapotban itt maradt feleségeit is gondozásban részesítik: sokan, mint önkéntes ápolónők is dolgoznak a sebesült katonák felgyógyulásán: ott vannak a két kórházban ételkiosztásnál és más munkánál: étellel, itallal, gondozással fogadják az érkező sebesülteket, s bizonyára még sok oly áldozatot hoznak a saját

zsebükből, amelyekről tudomással sem bírunk. Két orvos tv.: SZAPLONCZAY Gyula dr. és KINCS Miklós dr. a két sebesült-kórházban dolgozik, felajánlva tudását és munkáját. BÉCSER János tv.: pedig a Vörös Kereszt Egylet zilahi fiókja által fenntartott kórházban a sebesültek élelmezésével járó nehéz és sok körülményt igénylő munkát vállalta magára. A kör elhatározta továbbá, hogy a Vörös Kereszt Egylet zilahi fiókja részére 100 K-t adományoz. A sebesült katonák részére pedig szivargyújtó szekrényeket állított fel.¹⁸

A Nagypáholy Szövetségának a páholyokhoz 1915. április 24-én javaslatot juttatott el a teendőkről.¹⁹ Ebben a Március páholy megfogalmazásában célul tűzte ki, hogy:

1. A háború utáni időkre egységes programot kell kidolgozni a társadalom számára.

2. Irányító, tanácsadó szereppel, a nagyközönség részvételével egyletet kell alapítani.

3. A rokkantakat segíteni kell.

Erre hivatkozik KINCS Gyula, a WESSELÉNYI kör elnöke 1915. május 9-én keltezett levelében a nagymesterhez intézve sorait.

„Hatalmas²⁰ Nagymester Tv.:!

Hivatkozással a Szimbolikus Nagypáholy 12155-1915. sz.a. megküldött javaslatára, jelentjük, hogy körünk f.h. 6-án tartott értekezletén tárgyalta a javaslatokat. Az azokban körvonalazottat elfogadva elhatároztam, hogy minden szabadkőművesi erejével részt vesz a memorandum, különösen annak III. szakaszában jelzett feladatok megvalósításában.

Szívünk egész melegével, nem lankadó munkakedvvel arra törekszünk, hogy Zilah keletén a Szövetség fiókját megalakíthassuk. Az előtt.: sz.:sz.:²¹

Zilah, 1915. május 9.

KINCS Gyula
elnök

BOLLA János
titkár.”

A kör a többi szabadkőműves szervezethez hasonlóan kivette részét a háború okozta bajok orvoslásából. Gondoskodtak a katonákról: a harctéren és a kórházakban, a hátramaradott családtagokról, az árvákról és az özvegyekről. Zilahon

hadiárvaház létesítését határozták el. Különös felelősséggel karolták fel a rokkantak ügyét.

Az esztendő utolsó napján nagy csapás érte a kört, mert vidám társaság körében KINCS Gyulát váratlanul elérte a halál. Ekkor vették észre a kör tagjai, hogy az utóbbi időben mennyi izgalom érte szeretett elnök-igazgatójukat, hiszen kedves tanítványait sorra ragadta el az értelmetlen halál a háborúban. Ennek lehetett áldozata KINCS Gyula. Az 1915. évi titkári jelentés így szól:

„A kör a múlt évben törekvését oda irányította, hogy enyhítse azokat a sebeket, amelyeket az irtó harc ütött részint a hazánkért fegyverrel küzdő katonáinkon, részint azok itthon maradtóit: özvegyein, árváin.

Működési körünk szűk határain belül igyekeztünk mindent megtenni, ami e tekintetben módunkban állott. A Vörös Kereszt zilahi fiókja által fenntartott kórházban, valamint a vármegyei kórházban sebesült katonák nyertek ápolást, találtak gyógyulást. – Az előbbiben DIÓSZEGHY Zsigmond báró tv.: az elnöki, KINCS Miklós dr. tv.: az orvosi, BIKFALVY István dr. tv.: a gondnoki, BALÁZS Árpád tv.: a pénztárosi teendőket végezte, – a közkórházban SZAPLONCZAY Gyula dr. tv.: kórházi igazg. főorvos teljesítette humánus orvosi kötelességét. A nővéreink látták el részben az ápolónői teendőket, ők gondoskodtak a katonák karácsonyáról, szeretetadomány gyűjtéséről. A kör továbbá felkarolta a rokkant katonák ügyét is. Elhatározta, hogy a rokkant katonák részére minden összejevetel alkalmával gyűjt: az így keletkező alpból a háború végén első ízben a saját vármegyebeli rokkant katonákat fogja segíyezni. – Különös figyelemben részesítette a hadi árvák ügyét és BALÁZS Árpád tv.: indítványára elhatározta, hogy Zilahon egy hadi árvaházat létesít a vármegyei árvaszék tartalékalapjának és más vármegyei alapok igénybevétele mellett.

Az elpusztult kárpáti falvak újjáépítésére, illetőleg az építendő Kőművesfalva költségére 80 Koronát fordítottak.

Végül a legnagyobb fájdalommal kell jelentenünk azt a nagy veszteséget, amely körünket váratlanul a porig lesújtotta. – KINCS Gyula tv.:ünk, körünk megalapítója, érdemekben gaz-

dag elnöke, a múlt évi dec. hó 31-én az örök keletbe költözött.²² KINCS Gyula a magyar szakszervezet egyik legkimagaslóbb oszlopa, szövetségünk igen értékes láncszeme volt. Elhunyt a mély gyászba borított mindnyájunkat. Értékes munkálkodása, őszinte, egyenes jelleme, önzetlen tv.:i szeretete örök példakép lesz mindenkor.²³

Az ör.:kel.-be költözött KINCS Gyula tv. emlékét egy alap létesítése által örökíti meg.”

A kör tagjai szabadkőműves hagyományok szerint az özvegy mellé álltak. 1916. január elsejének estjén értekezletre gyűltek össze. Elhatározták, hogy KINCS Gyula tv.: emlékét méltó módon megörökítik. A *Szilágyság* című lapban néhány nap múlva az egyik tag fogalmazásában felhívás, gyűjtőív jelent meg, hogy „az elköltözött érdemeinek megörökítésére egy olyan iskolai ösztöndíjfalap gyűjtését” kezdik meg, „amely szegény gyermekek tanulmányait segíti elő.” A profán vezető férfiaktól aláírt felhívásra hamarosan nagy összeg: 5800 korona gyűlt egybe.

Ugyanez az értekezlet megbízta NAGY Sándort azzal, hogy KINCS Gyuláné előtt tolmácsolja a kör együttérzését. A társaság szónoka megemlékezett a háború szörnyűségeiről:

„Ahol a gyűlölet uralkodik, ott a szeretet bújdosóvá lesz!” Egyetlen vigaszt tud mondani a gyászoló özvegyhez: „Aki meghal, most boldogabb az élőnél!”

A koporsót a gyászokcsitól a sírig a szabadkőművesek vitték. Közülük ADY Lajos, a budapesti Hungaria páholy tagja mondott sírbeszédet.

Az 1916-os év KINCS Gyulára való emlékezéssel telt el a WESSELÉNYI körben. Február 18-án az értekezleten elhatározták, hogy KINCS Gyula sírját méltó módon megjelölik – erre máris 900 koronát gyűjtöttek –, és április 12-én gyászünnepségen emlékeznek halott elnökükre. Délután 6 órakor ennek keretében a kör tagjai nőrokonokkal felkeresték a sírt, és ismét NAGY Sándor tartott beszédet.”

Az esti fél kilenckor kezdődő ünnepségen már csak a kör tagjai vettek részt. FÓRIS Miklós emlékezett. Ecsetelte, hogy milyen pótolhatatlan veszteséget okozott a körnek KINCS Gyula halála, de a WESSELÉNYI-kollégium

munkája is megváltozott. A köztudat az intézmény értékét, sorsát hozzá kapcsolta elválaszthatatlanul.

A haláleset követően a kör hamarosan új vezetőséget választott. Erre vonatkozik BALÁZS Árpád levele – feltehetően az Unio anyapáholyhoz –, melyben a választáshoz szükséges nyomtatványokat kéri 1916. január 19-én.

„Kedves Tv.:!

Nagy a mi veszteségünk, de nagy a vesztesége az egész szövetségnek, mert egy ritka értékes láncszemét veszítette el.

Elárvult körünk elnöki tisztét legközelebbi értekezletünkön töltsük be, s hogy ezt megtehessek, szeretettel kérjük a tisztújításhoz szükséges nyomtatványok megküldését alábbi profán címemre.

Tv.:i üdvözléssel a WESSELÉNYI szks kör megbízásából:

BALÁZS Árpád
várm. árvaszéki ülnök.”²⁴

1916. január 25-én lefolyt a választás. Elnökké NAGY Sándort, szónokká BALÁZS Árpádot, titkárrá HALMÁGYI Albertet, kincstárossá KORÉNYI Endrét választották.

Az Unio páholyának csakhamar elküldték a választás eredményét:

„Kedves Tv.:! 1916.január 31.

A küldött irományokat megfelelő kitöltés után mellékelve tudatom, hogy körünk profán címe ezután a következő lesz:

„HALMÁGYI Albert városi főjegyző
Zilah”

Tv.: i üdv.:

Balázs Árpád
szónok tv.:”

Az új vezetőséggel a kör KINCS Gyula szellemében működött tovább.

Az ország szabadkőműves életébe tevékenyen bekapcsolódtak:

„Zilah kel.:²⁵ 1916. május 19.

Hatalmas Nagymester!

1420–1916. számú fölhívásra jelentem, hogy körünk az anya- és csecsemővédelem kérdését a f. évi június hó 6-án tartandó munkára tűzte napirendre. Az eredményről jelentést teszünk.

Az ezen kérdéssel foglalkozni kívánandó ttv.: és nővérek, valamint profánok névjegyzékét beterjesztem.

Tv.: sz.: ü.: e.: sz.: sz.í.

HALMÁGYI Albert titkár²⁶

Már előzőleg széleskörű szervező tevékenységet fejtettek ki az ügy érdekében a szabadkőművességen kívül állók között. Nyomatványt adtak közzé. Ezen megjelölték azt a szervezetet, amelyik segítséget kíván adni a nemes feladat elvégzéséhez. Az egyik lapon gyűjtötték egybe a szabadkőművesek és nőrokonaik névsorát, a másik lap a kívülállókat nevezte meg.

„WESSELÉNYI Kör, Zilah kel.: 1916. május 15.

A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy anya- és csecsemővédelmi bizottságának Bp.

A csatlakozásra felhívható egyesületek:

Az egyesület neve: Zilahi nőegylet.

Elnök: Báró DIÓSZEGHY Zsigmondné (nővér).

Bejelentő: WESSELÉNYI kör.

Érdeklődő tv.: ek és nővérek.

1. NAGY Sándor főgimnáziumi tanár Zilah
2. FÓRISZ Miklós
3. BALÁZS Árpád várm. árv. ülnök
4. HALMÁGYI Albert városi főjegyző
5. KORÉNYI Endre fogtechnikus
6. Dr. KINCS Miklós városi orvos
7. NAGY Károly kir. tanfelügyelő
8. NAGY Sándorné
9. BALÁZS Árpádné
10. HALMÁGYI Albertné
11. KORÉNYI Endréné
12. Dr. KINCS Miklósné
13. NAGY Károlyné
14. Báró DIÓSZEGHY Zsigmond polgármester
15. Báró DIÓSZEGHY Zsigmondné

A másik névsor:

1. Dr. BARTHA Nándor kir. közjegyző Zilah
2. Dr. KAISLER Imre ügyvéd
3. ...
4. KARDOS Béla árv. ülnök
5. UNGER Gézáné, kir. jbró felesége
6. STEIGER Józsefné, MÁV-főellenőr felesége
7. KOVÁCS Sándorné kir. tanfelügyelő
8. GYENGE Mihályné, kir. tvszéki bíró felesége

9. KÖVÉR Sándor polg. isk. ig.

10. özv. ORBÁN Károlyné, építész özvegye

11. MÁTÉ Ferencné, iparos felesége

12. SZÍJGYÁRTÓ Györgyné, iparos felesége

13. SILY Juliska polg. isk. tanítóné

14. SZABÓ Sándor ált. isk. ig.

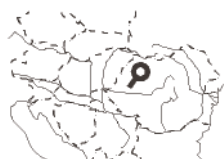
15. DERZSI Gáborné, főrendőr tanácsos felesége

16. Dr. SZABÓ Jenőné, p. ü. titkár felesége

17. ZOMBORI Jenőné, kir. bírósági végrehajtó felesége

A kör évi jelentésének mintegy a fele szól az elhunyt KINCS Gyuláról és a szabadkőműveseknek a róla szóló megemlékezéseiről. A titkári jelentés többi része a kör jótékony, emberbaráti munkájáról számol be. A háború áldozatait vették pártfogásukba, előadásokat tartottak, fogyasztási szövetkezetet alapítottak. A művelődést segítették. Mindent megtettek azért, hogy a kör továbbfejlődhessen páhollyá. Munkájuk hatóköre túlment a kör zárt falain. Így írtak a titkári jelentésben:

„Az 1916. évi kör működésünk a szomorúság jegyében indult. A kör megalapítója s kezdettől fogva érdemes elnöke, KINCS Gyula, az új esztendőre virradó éjjel váratlanul az örök keletbe költözött. KINCS Gyula ritka értékes láncszeme volt a szks szövetségnek. Elmúlása nagy veszteséget jelent nemcsak körünknek, hanem a szkség egyetemének is. Mint a helybeli ref. főgimnázium igazgatója újjáteremtette a kálvinisták ősi WESSELÉNYI-kollegiumát, s a szövetségben úgy, mint a profán életben mindenütt, helyt állott: ahol kötelességét teljesítenie kellett. (Emlékezetének gyászértekezleten is adóztak.) Az itt elhangzott beszédeket FÓRIS Miklós tv.:ünknek a KINCS Gyula szks működéséről írott magvas ismertetésével együtt az ugyancsak FÓRIS Miklós tv.í.-ünk által szerkesztett füzet alakjában is kiadtuk. E füzet egy példányát mostani jelentésünkhöz mellékeljük. (Továbbá profán egyének bevonásával egy jótékony alapítvány létesítését határozták el. Ez alap – melynek kamatai egy szegény sorsú tanuló egyetemi kiképzésének költségeit lesz hivatva fedezni – egy év leforgása alatt 6100 koronát ért el, ám a gyűjtés még mindig folyamatban van. A

körünk továbbá elhatározta, hogy KINCS Gyula örök nyughelyét a zilahi temetőben méltó emlékekkel is megőrökíti. (E célra a kizárólag ttv.: között indított gyűjtés máris szép eredményt mutat fel.)

Egyebekben körünk 1916. évi munkásságát az alábbiakban részletezzük:

Az immár harmadik esztendeje dúló világháború reánk hárult kötelességeket kiki tehetése szerint iparkodott teljesíteni. A Vörös Kereszt Egylet zilahi fiókja kebelében KINCS Miklós dr. és SZAPLONCZAY Gyula dr. orvos ttv.: a sebesültek ápolása, gyógyítása körül fejtettek ki áldásos működést. BALÁZS Árpád tv.ünk, mint az egylet pénztárosa teljesítette kötelességét. A nővérek részint a sebesültek ápolása körül, részint a helybeli nőegylet kebelében a fájdalmak enyhítése, a nyomorgók, éhezők, fázók segítése körül buzgólkodtak.

A hadiárvák ügyét sem tévesztették szem elől, a ttv. BALÁZS Árpád tv.ünk indítványára hadiárvák segélyalapja megteremtését határozták el. Kezdeményezésünkre a vármegye tartalék-alapjának kamataiból ily alap létesítését elhatározta, s ez alap jelenleg még a további gyűjtés stádiumában áll.

NAGY Sándor eln.: tv.ünk az Uránia iskolai mozgószínház igazgatója egy előadás jövedelméből 721 090 ft juttatott a szegény sorsú egyetemi hallgatói segély(á)lja javára.

A rokkant-ügyet is felkarolták, amennyiben a már korábban létesített ily rendeltetésű alapokat minden összegjövételünk alkalmával gyarapítottuk. (Megkezdtük, továbbá, eln.: tv.: indítványára páholyapító munkálatainkat.

Őfelsége I. Ferenc József elhalálózása felett érzett mélységes gyászunk jeléül gyászértekezletet tartottunk.

Előadást tartott: KARDOS Béla tv.: „A szkség célja, jövője és kötelessége” címen.

Profán alkotásként megemlíjtük a jól bevált Zilah és vidéke fogyasztási szövetkezetet, melynek létesítése és vezetése körül BÉCSER János és HALMÁGYI Albert ttv.: szereztek érdemeket. Alakulóban van egy gyümölcserősejtő és feldolgozó szövetkezet is. Ebben HALMÁGYI Albert, BALÁZS Árpád és KAISLER Imre dr. ttv.: buzgólkodnak.²²⁷

A nehéz viszonyok ellenére a kör vagyona közelítően nem változott. Az 1917-es esztendő szokásaiknak megfelelően a vezetőségválasztással kezdtek. Jan. 16-án az 1. sz. munkatábla²⁸ szerint NAGY Sándor elnök irányítása alatt 8 főnyi tagság ült össze ebből a célból. Kimentette magát NAGY Károly, DOBAI Sándor, KORÉNYI Endre, dr. SOMOGYI Kálmán. Eszerint a kör teljes létszáma ebben az évben 12 fő volt. A többiek nyilván katonai kötelezettségüknek tettek eleget. Ellenőr dr. KINCS Miklós, NAGY Sándor és HALMÁGYI Albert volt. A választás során nem történt változás. Ismét NAGY Sándor lett az elnök, BALÁZS Árpád a szónok, HALMÁGYI Albert a titkár és KORÉNYI Endre a kincstáros.

1918-ban is csak a vezetőségválasztó ülés jegyzőkönyve maradt fenn az Országos Levéltárban.²⁹ Az értekezletet NAGY Sándor elnök, majd FÓRIZS Miklós vezette. Hat fő volt jelen mindössze. Távol: NAGY Károly, BÉCSER János, SZAPLONCZAY Gyula dr., KARDOS Béla, dr. KAISLER Imre. Ellenőr: KINCS Miklós dr., BALÁZS Árpád, HALMÁGYI Albert. A választás megerősítette tisztségében az előző évi vezetőséget.

Ezeket kívül mindössze egyetlen jegyzetlap található néhány feljegyzéssel a WESSELÉNYI körről. 1907. augusztus 13-tól 1937. áprilisáig működött. Utolsó elnöke dr. HALMÁGYI Albert zilahi polgármester, királyi közjegyző volt. A kör iratait HALMÁGYI átadta ERDŐS Károlyné zilahi lakosnak, nagy részét azonban megsemmisítette. A rejtett iratokat átadta a rendőrségnek, a jegyzőkönyveit is. A húszas években a páholy tagjai közül még élt DOBAI Sándor, a református gimnázium tanára, FÓRIS Gusztáv nyugalmazott tanár (akkor Abonyban), SERES Béla könyvkereskedő, a *Szilágyság* kiadója, ZILAH (FRIEDMANN) Náthán biztosítási tisztviselő, majd a *Szilágyság* szerkesztője. Valamennyien az Unio páholy tagjai Kolozsvárra. Jótékonyssággal foglalkoztak. A román impérium idején 1923-ban a román páholy vezetője közbenjárására engedélyezték, hogy Kolozsvárra utazzanak az Unio páholy összegjöveteleire. A kör mindvégig támogatta a *Világot* és a *Szi-*

lágyság című lapot. A jótékonyágon kívül csak a tanításban foglalkoztatottak helyzetével törődtek, azt igyekeztek javítani.

A nagyszerű eredményekkel működő, virágzó szabadkőműves kör elsorvadt, eltűnt, nyomra veszett. Akárcsak a nagynevű WESSELÉNYI-kollégiumnak. Esméi azonban tovább élnek, mert a sok kiváló tanítvány megőrizte azokat, a szellemet, amelyet ez az intézet és a vele szorosan összefort WESSELÉNYI kör jelentett.³⁰ Az iskola a két világháború között két esztendőig leszámítva folyamatosan működött. Ebben a két évben megvonták tőle az úgynevezett „nyilvánossági jogot”, ami azt jelentette, hogy a végzett diákoknak évente állami bizottság előtt vizsgázniuk kellett – volna, de erre nem került sor, mert a szülők kivették gyermekeiket az iskolából, és másikba írtatták. Ez a román kormánynak gyakori eljárása volt éveken keresztül. Így számos magyar iskolát elsoványítottak.

A WESSELÉNYI név helyett 1948 után ADY Endre Líceum lett az iskola elnevezése. Hamarosan azonban a nagy költő neve is eltűnt az iskola címéből (később Matematika-Fizika Líceumnak nevezték). 1958-tól kezdve fokozatosan elrománosították, így a magyar gyerekek román osztályba kényszerültek, csak egy-egy magyar osztályt engedélyeztek a magyar reformátusok alapította ősi intézményben. 1991-ben a református egyház ismét megindította az irányítása alatt álló középiskolát Zilahon. Az épületet nem kapták vissza egyelőre, de a város különböző helyein folyik az oktatás.

Irodalom

1. KINCS Elek: **ADY és KINCS Gyula. (A költő zilahi évei és kapcsolatai.)** St. Louis, Missouri, 1970.
2. A Kollégium évkönyvei.
3. PETRI Mór: **Szilágyság.**

Jegyzet

1. Dr. LÁSZLÓ Jenő: **A történelmi Zilah,** 1943.
2. SZABÓ T. Attila: **Zilah helynévtörténeti adatai a XIV–XIX. században.** Erdélyi Tudományos Füzetek, 1936.
3. **A Zilahi Református Kollégium Értejtője.**

4. Magyar Országos Levéltár (A továbbiakban MOL) P 1083 LXXVIII. 38. t. 147. cs., 148. cs.
5. MOL P 1134 43. 19. cs. „Unio” páholy
6. A páholy választott vezetője. MOL P 1083 „Unio” páholy XL 101. cs. így ír 1906. október 16-án:
„Két lelkes buzgóságú testvérünk, (GIDÓFALVY István és POKOLY József) munkássága következtében Szilágymérgye székhelyéről, Zilahról öt kereső folyamodott páholyunkhoz felvételért. Célunk, hogy velök ugyanott előtt kört alakítsunk s lassanként megvessük az alapját egy létesítendő szk. páholyának.”
7. Szabadkőművesség.
8. Szabadkőműves kört.
9. A ‘testvér’ szabadkőművesi megszólítás.
10. MOL P 1083 CXXVII. 38. t. 148. cs. 5-6. lap.
11. ‘Testvérek’.
12. ‘Testvér’.
13. A szabadkőműves tevékenység helye.
14. ‘Páholy’.
15. Korabeli magyar szabadkőműves páholyok.
16. A radikális és a hagyományokhoz ragaszkodó szabadkőműves páholyok képviselői vitája folyt az összejövetelen, igen kulturáltan. Dr. FABINYI Rudolf és dr. GRÓSZ Menyhért tartotta a két irányzatot képviselő két előadást.
17. MOL P 1083 CXXVII. 38. t. 148. cs. 56. lap.
18. Népszerű dal- és nótaszerző. Sz. Kolozsvár, 74. nov. 16., megh. Budapest, 1941, n. március 23. Vezette a kollégium zenekarát. P 1083 Szövetségtanácsi Jegyzőkönyvek 31. kötet. 1915. március 24.
19. MOL OL P 1083 Szövetségtanácsi Jegyzőkönyvek 31. kötet. 2926.
20. Állandó jelző.
21. ‘Az eltűntünk szent számokban’ belső használatú kifejezés.
22. Meghalt.
23. OSZK VI. Autn. 584 bz 9 Kolozsvár 1916 (Müncheni jelzet) 24452
24. MOL P 1083 CXXVII. 38. t. 148. cs. 57. lap
25. OL P 1083 CXXVII. 38. t. 148. cs. 41. lap
26. Erre vall a körlevélben az „Unio” páholyhoz 1915. március 16-án keltezett levél:
„WESSELÉNYI” kör. Kedves Tv.!! Tisztelettel kérem, hogy a páholyok nevét s profán címét tartalmazó legújabb névjegyzéket megküldeni szíveskedjék. HALMÁGYI Albert titkár. (MOL P 1083 CXXVII. 38. t. 148. cs. 20. lap és a háta.)
27. MOL P 1083 CXXVII. 38. t. 148. cs. 28. lap
28. MOL P 1083 CXXVII. 38. t. 148. cs. 20. lap és háta.
29. A jegyzőkönyvek belső használatú, jelképes szabadkőműves elnevezése.
30. MOL P 1083 CXXVII. 148. cs. 38. t. ADY Endre *Üzenet egykori iskolámba* c. versében : „Ha élet zengi be az iskolát, az élet is derűs iskola lesz”. Ez az idézet a zilahi kollégium, főként KINCS Gyula és a WESSELÉNYI kör által meghonosított életszerű oktatására utal. Madárvelemről, sportokról, vívásról, mozgófényképről (Uránia színház) és sok más gyakorlati dologról tanultak a diákok, meghozzá útörő módon fiúk és lányok is. A kolozsvári Unio páholy tagja, FADRUSZ János szobrászművész híres WESSELÉNYI-szobrában abban az időben állították fel, és a kollégium szárnya is akkor épült.

(A családnevek majuszkulás kiemelését, beleértve a közlést és az idézeteket, kötet szerkesztési szempontok indokolják. **Szerk. megj.)**

Istoria cercului francmason WESSELÉNYI din Zalău

(Rezumat)

Cercul francmason a fost înființat de către membrii zalăuani ai lojei clujene „Unio”, în mare parte profesori distinși ai liceului reformat din oraș. A activat între 1907 și 1937, în special înainte de primul război mondial. Lucrarea prezintă documentele păstrate.

The History of the WESSELÉNYI Francmason Circle from Zilah (Zalău)

(Abstract)

The francmason circle was founded by the members from Zilah (Transylvania) of the masonic lodge Unio from Kolozsvár, mostly distinguished teachers of the Protestant High-School from the town. It was active between 1907 and 1937, especially before the First World War. The paper presents the retained documents.

